

בני הרפה

סיפור הצל של מגילת רות

פתיחה

במגילת רות אנחנו נפרדים מהר מאוד מערפה שפונה חזרה לשדות מואב. העלילה מתקדמת עם רות ונעמי, אך ערפה שנעלמת לעת עתה - עתידה לשוב למרכז הבמה מהר מאוד - דרך בניה.

ארבעת בניה או נכדיה של ערפה מכונים בני הרפה בספר שמואל והם מרוכזים בפרק אחד קצר לקראת סוף ספר שמואל:

וְתָהִי עוֹד מִלְחָמָה לְפִלְשְׁתִּים אֶת יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד דָּוִד וַעֲבָדָיו עִמּוֹ וַיִּלְחֲמוּ אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיִּצֵּף דָּוִד: וַיִּשְׁבוּ [וַיִּשְׁבִּי קָרִי] בְּנֵי אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרֶפָה וּמִשְׁקָל קִינּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁקָל נְחֹשֶׁת וְהוּא חָגוֹר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד: וַיַּעֲזֹר לוֹ אַבְיִשִׁי בֶן צְרוּיָה וַיִּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּמִּיתֵהוּ אֹז נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אֶתְנוּ לְמִלְחָמָה וְלֹא תִכָּבֵה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי אַחֲרָי כֵן וְתָהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגוֹב עִם פְּלִשְׁתִּים אֹז הִכָּה סִבְכִי הַחֲשֵׁתִי אֶת סֶף אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרֶפָה: וְתָהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגוֹב עִם פְּלִשְׁתִּים וַיִּךְ אֶלְחָנָן בֶּן יַעֲרִי אֲרָגִים בֵּית הַלְחָמִי אֶת גְּלִית הַגָּתִי וַעֲץ חֲנִיתוֹ כַּמָּנֹר אֲרָגִים: וְתָהִי עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי אִישׁ מִדִּין [מְדוֹן קָרִי] וְאַצְבָּעוֹת יָדָיו וְאַצְבָּעוֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסָּפֵר וְגַם הוּא יָלַד לְהָרֶפָה: וַיִּחַרֶף אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּכְהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן שִׁמְעִי [שִׁמְעָה קָרִי] אַחֲרֵי דָוִד: אֶת אַרְבַּעַת אֱלֹהֵי יִלְדוֹ לְהָרֶפָה בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עַבְדָּיו:

(שמואל ב כא, טו-כב)

רצף הסיפורים הדרמטיים הללו מעלה מספר שאלות נוקבות. ראשית, מיהו אותו אלחנן בן יערי שהכה את גלית - וכיצד זה מתיישב עם הידוע לנו על קרב דוד וגולית.

השאלה השנייה היא מהו מיקומו של הפרק הזה? משמע ממנו שדוד נקלע למצוקה קשה וכמעט נהרג, והיה צורך לחלצו ברגע האחרון.

הקשר הפסוקים¹ מלמד שמדובר במלחמות דוד עם פלישתים שהתרחשו מיד בתחילת מלכותו (סמוך ונראה לנפילת שאול ואנשיו בגלבע). אך אם כך כיצד ניישב את השבועה שנשבעו אנשי דוד שהוא לא יצא איתם למלחמה ולא יכבה את נר ישראל - הרי דוד נלחם עוד מלחמות רבות גדולות ועצומות אחר כך - מול ארם ועמי המזרח.

עוד נשים את ליבנו למיקומים המשונים של המלחמות הללו. המלחמה הראשונה מתרחשת בנוב,² היא נוב עיר הכהנים בנחלת בנימין. המלחמה השנייה מתרחשת בגוב - שעל פי הפרשנים (רד"ק, מצודות ועוד) היא גזר. ורק המלחמה האחרונה קורית בגת. שהיא איזור פלשתי מובהק. כיצד זה הגיעו פלשתים לעומק נחלת בנימין?

בנוסף - בחלק מן הפעמים כתוב "מלחמה". ובחלק מן הפעמים כתוב "המלחמה". משמע מלחמה בהא הידיעה - מלחמה גדולה. מה פשר ההבדל?

מכל מקום, ברור שהמקרא מנסה לצייר לנו תמונה של מלחמה אחת אחודה בין דוד לבין בני ערפה - היא הרפה, והמלחמה המוכרת לנו בין דוד לגלית איננה אלא קצה קרחון של קרב רחב הרבה יותר.

ננסה לחשוף את סיבות רצף הקרבות הללו, ומדוע הם מוקמו דווקא כאן לקראת סיום ספר שמואל ובצמוד לשירת דוד המהללת את הצלתו האישית מכף כל אויביו ומכף שאול. תוך כדי דברינו תבואר גם פרשה עמומה נוספת המטילה צל כבד על שאול ועל מעשיו - פרשת הגבעונים. ננסה לחשוף את התרמית המרושעת של הגבעונים ואת הניסיון שלהם לקבע 'נרטיב' חדש בכל הקשור אליהם ואל מעשיהם. ניסיון שדוד הצליח למנוע תוך שהוא כמעט משלם בחייו. אך נתחיל מההתחלה.

אלחנן בן יערי

פתחנו בשאלה מיהו אלחנן זה. שתי תשובות מצאנו בחז"ל. הראשונה - אלחנן הוא דוד בעצמו:

ויך אלחנן זה דוד שחננו הקב"ה בן יערי בן שהיה גדל ביער אורגים שעסק בפרוכת ד"א אורגים שהיו מעלין לו את ההלכה והוא אורג.

(מדרש רבה רות ב, ב)

- 1 המלחמות עם פלישתים מאפיינות את תחילת תקופת מלכות דוד, שהרי אז היה צורך דחוף לטפל בפלשתים שאיימו על ערים מרכזיות כתוצאה מהנצחון בקרב בגלבע. רק אחרי שהוסר האיום הפלשתי התפנה דוד למלחמות בצפון מזרח כנגד ארם בעיקר.
- 2 אמנם, חלק מהפרשנים (רד"ק, אברבנאל ועוד) הבינו לא כך, אלא ש"ישבי בנוב" הוא שם האדם ולא תיאור מקום המלחמה. אולם, נראה שהבנתם קשה בפשט הכתובים.

אפשרות שנייה מופיעה בספר דברי הימים. שם נכתב שאלחנן לא הכה את גלית אלא את לחמי - אחי גלית: "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיֵּךְ אֶלְחָנָן בֶּן יַעֲוֹר [יַעֲוִיר קָרִי] אֶת לַחְמֵי אַחֵי גְלִית הַגִּתִּי וַעֲצָן חֲנִיתוֹ כְּמִנּוֹר אַרְגָּיִם" (דברי הימים א כ, ה).

זהו ישוב טוב, אשר למעשה מהווה תיקון קל של הפסוק בספר שמואל, שם נכתב שאלחנן יערי בית הלחמי הכה את גולית. והנה בדברי הימים מתקנים - אלחנן לא היה בית הלחמי, אלא לחמי זה השם של מי שהוא הכה - והוא אחי גלית.

ובכל אופן הבן שואל - מה פשר 'טעות' זו. שמא כוונה אחרת עומדת מאחורי שני המדרשים גם יחד.

רצף המלחמות הללו נכתב כהמשך ישיר לפרק כ"א, העוסק בדוד ובמשא ומתן שלו עם הגבעונים. נראה שמענה אמיתי לרצף המלחמות הללו נוכל לקבל רק אם נעמיק בתחילתו של הפרק.

שואל והגבעונים

וַיְהִי רָעַב בִּימֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי ה' וַיֹּאמֶר ה' אֵל שְׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבֻעִים: וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגְּבֻעִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם וְהַגְּבֻעִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה כִּי אִם מִיַּתֵּר הָאֲמֹרִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבְּעוּ לָהֶם וַיִּבְקֹשׁ שְׂאוּל לְהַכֹּתָם בְּקִנְאָתוֹ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה.

(שמואל א כא, א-ב)

מסתבר כי פרק זה קרה מיד בתחילת מלכות דוד,³ סמוך ונראה לנפילתו של שואל בהר הגלבע. הנה מתברר שחוץ מן המפלה הגדולה איתה היה צריך להתמודד דוד, נוספה לו עוד צרה גדולה - שלש שנות רעב רצופות.

התשובה האלוקית לרעב הזה היא - "אֵל שְׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבֻעִים". אמנם, חזרנו על כל ספר שמואל ולא מצאנו ששואל פגע או הרג את הגבעונים. למרות זאת, כאן מתוארת מלחמה שלמה בגבעונים האלו, ולא מלחמה רגילה אלא מלחמת קנאה.

חז"ל בדרכם ישבו את הקושי הזה באומרם "ויאמר ה' אל שואל ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. היכן מצינו בשואל שהמית את הגבעונים אלא מתוך שהרג

3 כך נוקט המדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק יז) בצורה פשוטה: "רבי פנחס אומר, לאחר שנה שנהרג שואל ובניו, בא רעב שלש שנים בימי דוד שנה אחר שנה, שנאמר ויהי רעב בימי דוד שלש שנים (שמואל ב' כא, א)". בהמשך עוד נחזור למדרש מופלא זה ולהמשכו.

נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן" (בבלי יבמות עח, ב). אם כך, נמצאה הסיבה.

אלא שאם זו הסיבה - אז העונש שהגעוונים מבקשים הוא מופרז לחלוטין ואין סיבה בעולם שדוד יסכים לו. הצעתו של דוד לתשלום פיצויים נדחית בבזז על ידי הגבעונים. הם רוצים נקמת דם:

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַגְּבֻעִים מָה אַעֲשֶׂה לָכֶם וּבַמָּה אֶכַּפֵּר וּבְרַכּוּ אֶת נַחֲלַת ה': וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַגְּבֻעִים אֵין לִי [לָנוּ קִרִי] כֶּסֶף וְזָהָב עִם שְׂאוֹל וְעַם בֵּיתוֹ וְאֵין לָנוּ אִישׁ לְהַמִּית בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר מָה אַתֶּם אֹמְרִים אַעֲשֶׂה לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ אֶל הַמֶּלֶךְ הַאִישׁ אֲשֶׁר כָּלָנוּ וְאֲשֶׁר דָּמָה לָנוּ נִשְׁמַדְנוּ מִהַתִּיצֵב בְּכָל גְּבֹל יִשְׂרָאֵל: יִנָּתֵן [יִתֵּן קִרִי] לָנוּ שְׂבַעַה אֲנָשִׁים מִבְּנֵי וְהוֹקְעֵנוּם לְה' בְּגִבְעַת שְׂאוֹל בְּחִיר ה' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֶתֵּן:

(שמואל ב כא, ג-ו)

זהו עונש נקמה נורא. שלא עומד בפרופורציה עם מעשה של הפסקת פרנסה. אכן האברבנאל (שמואל ב כא, א) והמלבי"ם (שם) מבארים ששאוול הרג בגבעונים כחלק מחיסולה של נוב עיר הכהנים. אנחנו קוראים על הריגתם של שמונים וחמשיה כהנים נשואי אפוד בד, אך למעשה כל העיר נחרבה - ואיתם גם הגבעונים עצמם. אך הגבעונים שבים ומעלים טענה אחרת לחלוטין - לא הפסקת פרנסה הייתה כאן, או פגיעה ממוקדת בנוב, אלא נסיון לכלות אותם, ולהשמיד אותם מכל גבול ישראל. כבר כאן מתעורר חשד כבד, שננסה לברר אותו בהמשך - מה עושים הגבעונים בכל גבול ישראל. הרי הם אמורים להיות חוטבי עצים ושואבי מים למשכן ה'.

זאת ועוד. בפסוק האחרון של דברי הגבעונים נכנסות פתאום מילות שבח לשאוול המכונה כאן 'בחיר ה'. האם זה המקום לציין זאת? הרי אנו עוסקים כאן באחד מן הכשלונות החמורים ביותר של שאול. מדוע להזכיר כאן את היותו בחיר ה'. כמו להדגיש את הסתירה - המדרש אותו ציטטנו לעיל ממשיך ואומר שהרעב הגיע בשל סיבה נוספת. "על שאול - שלא נספד כהלכה". כלומר באותו פסוק נקובות שתי סיבות הופכיות זו לזו. אחת - על מה שעשה שאול לגבעונים. בין אם תהיה זאת הפסקת הפרנסה או פגיעה ממשית יותר. והשנייה - על שאול שלא נספד כהלכה. מדוע שני דברים אלו קשורים זה בזה? למה לא נספד שאול ומדוע זה רלוונטי לסיפור עם הגבעונים. תעלומה לפנינו.

התמונה הנעלמה

ראשית פתרון התעלומה תלוי בתמונה נעלמה אותה עלינו לשחזר. זוהי תמונה משמעותית מאוד אך היא לא נכתבה בתנ"ך למרות שברור שהיא התרחשה. התמונה החסרה היא תמונת שיקומו של שבט בנימין לאחר האסון הנורא בפילגש בגבעה. תמונה ראשונה - שבט בנימין כמעט מושמד. נותרים ממנו שש מאות איש בלבד (שופטים כ, מו).

תמונה שנייה - שבט בנימין נמצא במצב שבו הוא מסוגל להעמיד מתוכו מלך, וכזה שיהיה מקובל על שבטי ישראל (שמואל א פרק ט).

לא נכנס כרגע לדיון מתי ארע מעשה פילגש בגבעה. האם בסוף ספר שופטים כפי שעולה מסדר הכתובים, או בזמן אחר מוקדם יותר. ברור שבין מעשה פלגש בגבעה לבין המלכת שאול - משהו לקח פיקוד על שיקום השבט הזה והחזרתו לתפקוד. התמונה הזו חסרה במקרא. יש ממנה רמזים קלושים עליהם ננסה להתעכב.

מכל מקום החוטים מתחילים להקשר. גבעון, בארות והכפירה הם ערים מרכזיות בנחלת שבט בנימין - ומתוארות היטב בערי הנחלה של השבט הזה בספר יהושע (יה, כה-כו): "גִּבְעוֹן וְהָרְמָה וּבְאֵרוֹת: וְהַמְצִפָּה וְהַכְּפִירָה וְהַמְצָה". ומצד שני אלו הם ערי הגבעונים. אותן ערים ממש. כפי שנכתב קודם לכן (שם ט, יז): "וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל עָרֵיהֶם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְעָרֵיהֶם גִּבְעוֹן וְהַכְּפִירָה וּבְאֵרוֹת וְקָרְיַת יְעָרִים".

ערים אלו נותרו שוממות לחלוטין לאור האסון הנורא שפקד את בני בנימין במלחמת האחים בפילגש בגבעה. סביר מאוד להניח שאנשי גבעון, שרמאותם אומנותם, ניצלו את החלל הזה ושבו אל הערים שלהם, אל כפירה ואל בארות. ובעיקר אל גבעון. מי שירצה לשקם את שבט בנימין - יצטרך ראשית חכמה - לכבוש את נחלת שבט בנימין מחדש - מידי הגבעונים.

אפשר שלא כל הגבעונים מיהרו לשוב אל עריהם. חלק קטן מהם נותר נאמן לשבועה שנשבעו ליהושע. הם לא ניצלו את הזדמנות הפז שנקרתה בדרכם לשוב אל עריהם, וכיבדו את הברית ואת השבועה שהם נשבעו לישראל. פגיעה במיעוט זה שנוותר נאמן לשבועה מהווה חילול השם מאין כמוהו - וייתכן שעל כך בא הרעב שלש שנים בימי דוד, ועל כך נאלץ דוד לפרוע בדם זרעו של שאול.

אך כאמור - לא רחוק יהיה לטעון שרוב הגבעונים מיהרו לשוב אל ארצם ואל נחלתם תוך הפרה בוטה של השבועה שהם נשבעו, שגם היא הושגה במרמה והפרת אמונים. מרמה על גבי מרמה.

נזכיר - עם ישראל הותיר את הגבעונים בחיים למרות מעשה המרמה - הואיל ונשבעו להם. בתחילה עולה הצעה שהגבעונים יוכלו לגור בערי ישראל ויהיו חוטבי עצים ושואבי מים - "זאת נעשה להם והחיה אותם ולא יהיה עלינו קצף על השבועה אשר נשבענו להם: ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו ויהיו חטבי עצים ושואבי מים לכל העדה כאשר דברו להם הנשיאים" (יהושע ט כ-כא). אך יהושע שולל את ההצעה הזו. מה שמוותר את הגבעונים בחיים זו רק השבועה כלפי שמיא, ומשכך - רק השמיים יוכלו להנות ממעשיהם. "ויקרא להם יהושע וידבר אליהם לאמר למה רמיתם אתנו לאמר רחוקים אנתנו מכם מאד ואתם בקרבנו ישבים: ועתה ארורים אתם ולא יפרת מכם עבד וחטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי" (שם, כב-כג) - כלומר, רק למשכן.

אם כך - אין שום היתר לגבעונים להיות בכל מקום בארץ ישראל מלבד מקום המשכן וסביבתו. אך הגבעונים מפרים את הברית. שבים לעריהם הראשונות ויושבים בהם כבתחילה.

כעת יש צורך לכבוש מחדש את נחלת שבט בנימין, ולנקום את נקמת ישראל מן הברית שהופרה. מי שמוביל את המהלך הזה הם לא אחרים מאשר משפחת שאול בעצמה:

ובגבעון ישבו אבי גבעון ושם אשתו מעכה: ובנו הבכור עבדון וצור וקיש ובעל ונדב: וגדור ואחיו וזכר: ומקלות הוליד את שמאך ואף הפה נגד אחיהם ישבו בירושלם עם אחיהם: ונר הוליד את קיש וקיש הוליד את שאול ושאול הוליד את יהונתן ואת מלכי שוע ואת אבינדב ואת אשבעל.

(דברי הימים א ח, כט-לג)

וכן בפרק ט:

ובגבעון ישבו אבי גבעון יעואל [יעיאל קרי] ושם אשתו מעכה: ובנו הבכור עבדון וצור וקיש ובעל ונר ונדב.

(דברי הימים א ט, לה-לו)

משפחת שאול מקורה מהעיר גבעון, שנמצאת ממש במרכז נחלת שבט בנימין. זה מסביר גם את המלחמה שהחלה בין אבנר ונעריו ליואב ונעריו בכרכה בגבעון (שמואל ב ב, יב-יז). חדירת יואב לכרכה בגבעון הייתה התגרות בולטת בבני בנימין. ומשם המרחק למלחמה כבר קצר.

מכל מקום - מסתבר שכאשר היה צורך לשקם את שבט בנימין מן המפלה הנוראה במעשה פילגש בגבעה - את המלאכה הובילה משפחת שאול, שמקורה מגבעון. אם כך - היא למעשה הובילה את ניקוי הערים גבעון, כפירה ובארות מהגבעונים שהשתלטו עליהם. לא מדובר רק בהחזרת הנחלה לשבט בנימין, אלא גם במסע ענישה

על מעבר הגבעונים על השבועה. זה בעצם מה שנאמר בפסוק "וַיִּבְקֶשׂ שָׂאוּל לְהַכְתֵּם בְּקִנְאָתוֹ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִי־דָה" (שמואל ב כא, ב), הקנאה היא על רמאותם ועל עוברם על השבועה.

הגבעונים אכן מגורשים מכל גבול נחלת בנימין. חלקם נהרגים ומושמדים, חלקם נסים אל נוב עיר הכהנים ונטמעים בקבוצה הקטנה שנותרה נאמנה להבטחה. ניתן להניח ששאוול לא ייחס גם לאלו שבנוב חשיבות יתירה. אם כי לא פגע בהם ממשית עד לרגע בו דואג סיפר את מה שסיפר על דוד, ובעקבותיו נחרבה נוב כולה.

ראיה חזקה⁴ לכך שבני גבעון שבו אל הערים המקורית שלהם היא סיפור רציחתו של איש-בושת בנו של שאול על ידי שני שרי הגדודים - רכב ובענה:

וּשְׁנֵי אַנְשִׁים שָׂרֵי גְדוּדִים הָיוּ בֶן שָׂאוּל שֵׁם הָאֶחָד בְּעֵנָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי רָכָב בְּנֵי רִמּוֹן
הַבְּאֵרְתִּי מִבְּנֵי בְנֵי־מֶן פִּי גַם בְּאֵרוֹת תַּחֲשֹׁב עַל בְּנֵי־מֶן: וַיִּבְרְחוּ הַבְּאֵרְתִּים גְּתִימָה וַיְהִי
שָׁם גָּרִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

(שמואל ב ד, ב-ג)

רכב ובענה הם מתושבי בארות, שגם היא עיר בבנימין. כלומר - נחלת הגבעונים שנלקחה על ידי בני בנימין. חלק מן הגבעונים נסו מבארות לעבר גת הפלישתית, והדבר הזה יהיה מאוד משמעותי עבורנו כדי להבין את סיום הפרק שלנו ואת רצף המלחמות בפלישתים. מכל מקום כאן נכתבו במפורש שני דברים. ראשית, שבני בנימין היו במאבק עם בני בארות וגרשו אותם. ושנית, שהמגורשים מבארות - מצאו מפלט ומקלט בעיר הפלישתית גת. לא ברורה סיבת הרצח שבגללה רצחו רכב ובענה את איש בושת. שמא הם עצמם היו מזרע הגבעונים וניסו לנקום את נקמת בני גבעון מזרעו של שאול.⁵

התמונה מתחילה כעת להתבהר.

4 ראיה זו שמעתי מאיש התנ"ך, הספר והסייף חברנו איציק מרדכי.

5 משמעות קרובה לזו עולה מדברי הרד"ק על הפסוק: "ויברחו הבארות". לא ספר על מה ברחו אולי היו להם דברי מריבה עם שאול או עם בנו ועתה שבו אליו אולי השלימו עמו טרם בואם ובאו עד לביתו ולא נשמרו מהם ויהיה פי' לוקחי חטים לזה הפי' שבאו עם לוקחי חטים לדבר עם בן שאול ולפי' שפיר' מנחם המיתו יהיה פי' הענין כן כי אלה השרים הרגו בן שאול ולא אמר זה על איש בשת אלא על בן אחר שהי' לשאול והרגו אותו או בחיי שאול או אחרי מותו לפיכך ברחו גתימ' והיו שם גרים עד היום הזה שבאו להרוג איש בשת למצוא חן בעיני דוד ולשוב לנחלת' בארו'".

נראה שחרון אף ה' על שאול והרעב בעקבותיו הם על הפגיעה העקיפה בגבעונים שנותרו נאמנים לשבועה ולברית ונותרו משרתים במשכן השם, למרות ההזדמנות הקורצת שהייתה להם לשוב לנחלת אבותם. על זה בא הרעב, שהרי אין מקיפין בחילול השם.

לפי דברינו, הגבעונים הללו מנסים כעת ליצור מצג אחר לחלוטין - ולצבוע את כל מעשיו של שאול באותו צבע של נוב עיר הכהנים. לא רק הפגיעה בגבעונים שהיו בנוב הייתה אסורה לשיטתם, אלא כל פגיעה בכל גבעוני, גם באלה שחזרו לעריהם בניגוד לברית ולשבועה שנשבעו ליהושע ולנשיאים. דומה הדבר למלחמת העצמאות שלנו. הישוב העברי הותקף על ידי ערביי ארץ ישראל, מחוזקים בצבא ההצלה של קאוקג'י בצפון ובעוד ארבעה צבאות מסביב, למרות יד מושטת לשלום. המלחמה הסתיימה בניצחון מזהיר של ישראל על אויביה - ערביי ארץ ישראל נסו על נפשם. אולם, החלו לספר נרטיב אחר לחלוטין - לא תוקפנות כי אם נכבה. אסון פלשתיני על ידי הכובש היהודי האכזר.

בחסות הלחץ של הרעב והקושי מנסים הגבעונים לייצר נרטיב של נרדפים על ידי שאול בכל גבול ישראל, בעוד שלאמיתו של דבר פעולת משפחת שאול בהשבת נחלת בנימין חזרה היא פעולה הרואית ששיקמה את שבט בנימין מן הטראומה אותה עבר בפילגש בגבעה, ובודאי אין לה כל קשר להבטחה לגבעונים, הבטחה שהגבעונים בעצמם הפרו בציניות מרובה. וכעת הם עוד מעיזים לתבוע נקמה מזרעו של שאול על המעשה הזה, תוך שהם כורכים את המעשה המוצדק הזה עם הכשלון בנוב עיר הכהנים.

על זה באה מחאה אלוקית נמרצת. ראשית, בכינוי "שָׂאוּל בְּחִיר ה'" שמוכנס באמצע דברי הגבעונים.⁶ שנית, בעיכוב הבאת הגשם והמטר עד אשר יובאו גופת שאול ובניו לקבורה ממלכתית בנחלת בנימין דווקא - "אֵל שָׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים" שלא נספד כהלכה.

איש עדיין לא סיפר את הסיפור הגדול הזה על שיקום שבט בנימין. זוהי הרי תכליתו של ההספד - לספר את מעשיו הטובים של הנפטר. והמעשה הגדול הזה של שיקום שבט בנימין עדיין לא סופר כראוי. אך כעת המצב חמור שבעתיים. לא רק שהסיפור האמיתי לא סופר - עומד להיות מסופר סיפור אחר לחלוטין, שבו כביכול יואשם שאול בפגיעה בחפים מפשע תוך מעבר על שבועת בני ישראל.

6 נראה שאין לשון זו חלק מדברי הגבעונים. לא מסתבר שהגבעונים יאמרו זאת באמצע הטענות החמורות שלהם כלפי שאול.

כאן דואג הכתוב להדגיש את ההבדל בין גרי אמת וצדק דוגמת רות, לבין הגרים הגרורים הללו שעברתם שמרה נצח ושקר וכזב בפיהם. הפסוקים מזכירים לנו היטב את רות. אך כמה שונה הוא ההקשר:

וַיִּתְּנֵם בְּיַד הַגִּבְעוֹנִים וַיְקַיְּעֵם בְּהָר לְפָנֵי ה' וַיִּפְּלוּ שִׁבְעֵתַיִם [שִׁבְעֵתַם קרי] יָחַד וְהֵם [וְהֵמָּה קרי] הִמָּתוּ בְּיַמֵּי קִצְרֵי בְּרָאשֵׁי תַחֲלַת [בְּתַחֲלַת קרי] קִצְרֵי שְׁעָרַיִם.

(שמואל ב כא, ט)

שנות אור מוסריות מבדילות בין נעמי ורות שבאו בית לחם בתחילת קציר שעורים. רות שכולה חסד ונתינה האוספת שעורים ומחפשת חיים בין העומרים, לבין הגבעונים המחפשים מוות נקמה ושקר בשדות ארץ בנימין, אף כאן בתחילת קציר שעורים. ראו מה בין רות לבין הגבעונים.

אך הקב"ה מתערב ומורה לדוד להביא את שאול ואת בניו לקבורה ממלכתית, יחד עם עצמות המוקעים. הפסוקים מדברים בעד עצמם:

וַיִּלְךָ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת עֲצָמוֹת שְׂאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בְּעֵלֵי יְבִישׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר גָּבְּוּ אֹתָם מִרְחֹב בֵּית שֹׁן אֲשֶׁר תְּלוּם תְּלָאוּם שֵׁם שְׁמֵהּ הַפְּלִשְׁתִּים [פְּלִשְׁתִּים קרי] בַּיּוֹם הַהוּא פְּלִשְׁתִּים אֶת שְׂאוּל בְּגִלְבָּעַ: וַיַּעַל מִשָּׁם אֶת עֲצָמוֹת שְׂאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וַיֵּאֲסֹפוּ אֶת עֲצָמוֹת הַמוֹקְעִים: וַיִּקְבְּרוּ אֶת עֲצָמוֹת שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן בְּצִלְעֵ בְּקִבְרֵ קִישׁ אָבִיו וַיַּעֲשׂוּ כֹל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲתֵר אֱלֹהִים לְאֶרֶץ אַחֲרֵי כֵן.

(שמואל ב כא, יב-יד)

את הפסוקים הללו מרחיב מאוד המדרש אותו הזכרנו לעיל (הערה 3) בדרכו שלו:

בשנה ראשונה עלו ישראל לרגל, אמר להם דוד צאו וראו שמא יש בכם בני אדם עובדי עבודה זרה, שבעון עבודה זרה הגשמים נעצרים, שנאמר (דברים יא, טז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם, יצאו ובדקו ולא מצאו. בשנה שנייה עלו ישראל לרגל, אמר להם דוד צאו וראו שמא יש בכם מגלה עריות. שבעון גלוי עריות הגשמים נעצרים, שנאמר (ירמיה ג, ב) ותחניפי ארץ בזנותיך וברעתך. מה כתיב שם (שם, ג) וימנעו רבבים ומלקוש לוא היה. בדקו ולא מצאו. בשנה שלישית עלו ישראל לרגל, אמר להם דוד צאו וראו שמא יש בכם שופכי דמים. שבעון שפיכות דמים הגשמים נעצרים, שנאמר (במדבר לה, לג) ולא תחניפו את הארץ, בדקו ולא מצאו. אמר להם דוד מכאן ואילך אין הדבר תלוי אלא בי. מיד עמד דוד לפני הקדוש ברוך הוא והתפלל, ואמר לו על שאול. אמר דוד רבונו של עולם, איני שאול, שבימי לא נעשתה עבודה זרה בישראל. ואיני שאול שנמשח בשמן

המשחה. ואיני שאול שחלק עם שמואל הנביא, אמר לו אתה בארץ והוא בחוצה לארץ. מיד עמד דוד ולקח את כל חכמי ישראל וגדוליהם ועברו את הירדן ובאו ליבש גלעד, ומצאו את עצמות שאול ויהונתן בנו שלא שלטה בהם רמה. ועליו נאמר (תהלים לד, כא) שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה. ולקח את עצמותם ונתנם בארון ועברו את הירדן, שנאמר (שמואל ב' כא, יד) ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו ויעשו כל אשר צוה המלך. מה צוה המלך, להיות מעבירין את ארונו של שאול בכל גבול ישראל בכל שבט ושבט, והיה הגבול שנכנס בו ארונו של שאול, היו יוצאין הם ובניהם ובנותיהם וגומלים חסד, כדי שיצאו ידי חובתן בגמילות חסדים, עד שבא לגבול ישראל לארץ בנימין, שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו.

(פרקי דרבי אליעזר פרק יז)

שאול ובניו זוכים לקבורה ממלכתית, מסתמא עם הספד ראוי. בהספד מסופר הסיפור המלא על המשפחה הגדולה הזו ששיקמה את שבט בנימין והשיבה לו את נחלתו מאת הגוולים הגבעונים שעברו על שבועתם ללא הנד עפעף ואף ניסו לרמות ולצייר את עצמן כקרבתן. רק לאחר שנעשה המעשה הזה - נעתר ה' לארץ.

אמנם, סיפורנו לא תם. שהרי גם הפרק לא תם. הפרק מסתיים כאמור ברצף מלחמות דוד בפלשתים. מדוע נכתב כאן? על כך בפרק הבא.

ישבי בנוב

לעיל עמדנו על כך שבני בארות ברחו גיתימה. בעקבות פירוש הרד"ק טענו שהבארותיים ברחו מפני בני בנימין שנלחמו בהם על מנת להשיב את נחלתם. האם בזה הסתכם הקשר בין בני גבעון לבין הפלשתים?

נוסיף עוד שאלה. הקרב בו נפל שאול מתנהל בהר הגלבוע, כאשר לפלשתים יש עיר בשליטתם, עם חומה ובריח - בית שאן. כיצד אם כן הגיעו פלשתים לגלבוע? איך הצליחו לחדור את כל מערכי ההגנה ולחצות את הארץ לשניים?

עלינו להבין כי מלחמת שאול בהר הגלבוע - עוד לפני שהחלה - כבר יוצרת בעיה קשה מאוד עבור שאול, מפני שברור שפלשתים לא נעלמו מן השפלה. ולכן בעצם מדובר כאן על מלחמה בשתי חזיתות. האחת - הצפונית. והשנייה לא פחות מסוכנת - החזית המרכזית בה פלשתים יכולים לפרוץ בכל רגע ולכבוש את ערי בנימין החשופות.

הדברים מפורשים בפסוקים עצמם: "וַיִּקְבְּצוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת כָּל מַחְנֵיהֶם אֲפֶקָה וַיִּשְׂרְאוּ חַיִּים בְּעֵין אֲשֶׁר בְּיַזְרְעֵאל" (שמואל א כט, א). אם אפק המופיעה בפסוק היא אפק המקראית, על יד ראש העין של ימינו - היכן שהתרחש הקרב הראשון של פלשתים

עם בני עלי ושמואל,⁷ הרי לנו מפורש מלחמה בעלת שתי חזיתות - חזית מרכז וחזית צפון.⁸ פלישתים מרכזים כח באפק, ואילו ישראל חונים בעין יזרעאל, מחשש לפלישה מצפון. ברגע האחרון פלישתים מפצלים את הכח ועולים ליזרעאל לנהל את הקרב שם "וַיִּשְׁכְּם דָּוִד הוּא וְאֶנְשָׁיו לְלַכֵּת בְּבִקְרָ לְשׁוּב אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים עָלוּ יִזְרְעֵאל" (שמואל א כט, יא).

כבדרך אגב, נאמר שהאפשרות לחזית כפולה זו היא לדעתי הסיבה להעדרותו התמוהה מאוד של אבנר בן נר מהקרב בגלכוע. אבנר, שר צבאו הנאמן של שאול, להיכן נעלם בקרב זה? מדוע לא הלך עם מלכו להלחם ואף להושיע?⁹ לא יתכן שאבנר הנאמן נסוג ברגע האחרון.

לדעתנו, שאול מינה את אבנר למפקד חזית מרכז, והוא היה אמור לקבל את פני הרעה אם תיפתח על נחלת בנימין עצמה. אלא שהצרה הזו לא התממשה. בדיוק כפי שבמלחמת יום כיפור חס עלינו הקדוש ברוך הוא וירדן לא פתחה אף היא במלחמה בחזית המרכז. מלחמה שאם הייתה נפתחת הייתה קשה ונוראה הרבה יותר מכל מה שקרה לנו בחזית הצפון והדרום גם יחד. כך גם כאן - פלישתים הסתפקו בניצחון הגדול שנחלו בחזית הצפון.

מכל מקום פיצול הצבא הזה כבר בישר את התבוסה הצפויה. צבא מפוצל ללא שר הצבא הנאמן, ודאי נלחם בגבורה אך לא הצליח לעמוד בקרב, ונפל על חרבו. אך עדיין לא ענינו כיצד הגיעו הפלישתים למצב בו הם יכולים לפתוח חזית שנייה - מי סיפק להם מודיעין, תמונת צירים ועוד. לאור הפרק שלנו נראה להציע - הגבעונים.

וישבו [וישביו קרי] בְּנֵי אֶשֶׁר בְּיַדֵּי הָרֶפָה וּמִשְׁקֵל קִינּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁקָל נְחֹשֶׁת
וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמְרוּ לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד.

(שמואל ב כא, טז)

7 "וַיְהִי דְבַר שְׁמוּאֵל לְכָל יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים לְמִלְחָמָה וַיַּחֲנוּ עַל הָאָבֶן הָעֶזְרָה וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּאַפֵּק" (שמואל א ד, א).

8 הערתו של איש הספר הסייף והתנ"ך עמיחי מגל.

9 ועיין במאמרנו 'הבוגד' - לפרשת נפילתו של שאול בהר הגלבוע, מגדים נב (אדר ב' תשע"א), על חלקו הנורא של דואג האדומי בנפילת שאול.

הקרי והכתיב בפסוק הזה מגלים את הסוד.¹⁰ אמנם קוראים "וישבי בנוב". אך כתוב **וישבו בנוב**. כלומר, בתוככי נחלת הגבעונים התישבו להם פלישתים. מין גיס חמישי שהוחדר לאט לאט למקומם של הגבעונים. מוכנים ליום פקודה בו יתקפו את ישראל מבפנים. מבצע שומר החומות יכול לספק לנו דוגמא טובה מה קורה כאשר המדינה צריכה להלחם באויב חיצוני, והנה בתוכה ומתוכה קם עליה אויב פנימי. פוגע באזרחים, חוסם צירים, מעביר ידיעות לאויב ועוד.

כאשר דוד עולה למלוכה, ומיד אחרי הסיפור עם הגבעונים וקבורת שאול - נפתחת עליו מלחמה מפתיעה ביותר - במקום מאוד קרוב. פלישתים נמצאים ממש בתוככי נחלת בנימין בנוב עיר הכהנים, והם **מחפשים את דוד עצמו**. נוב עיר הכהנים היא מזכרת צורבת לתבוסה שלהם בפעם הקודמת, שם הייתה מונחת חרבו של גלית בה נכרת ראשו.

המלחמה בנוב מפתיעה את דוד. גיס חמישי שהסתנן לתוככי נחלת בנימין וישראל וכעת תוקף את דוד בתוך שטח הממלכה הצעירה. היה להם זמן רב לאסוף מודיעין, להכיר את הצירים, ולדעת את תנועתו של דוד המלך הצעיר, והם מחפשים את ראשו. לא תהיה נקמה יותר מתוקה מבחינתם מאשר להרוג את דוד עצמו במקום בו הייתה מונחת חרב גוליית לראווה. והם כמעט מצליחים. עבדי דוד ואבישי בראשם שמים לב לאופי המלחמה המסוכן, הם ממלטים את דוד משדה המערכה ונשבעים לו שיותר לא יצא איתם לקרבות הללו עם פלישתים ולא יכבה את נר ישראל. ברור שדוד יצא בהמשך לקרבות רבים ועצומים. אך המלחמה הספציפית הזו, בה האויב הפלישתי היה מצויד במודיעין מעולה, תוצאה של שהותו הארוכה בתוככי ממלכת ישראל בחסות הגבעונים שהסתירו את הפלישתים מסוכנת מידי עבור דוד, ולכן עבדיו משכנעים אותו לא לצאת הפעם אל הקרב.

שמא זו הייתה כוונת דוד בהצמידו את שירת ההצלה והישועה - לרצף המלחמות עם פלישתים: "וַיִּדְבֹּר דָּוִד לְה' אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּיל ה' אֶתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל" (שמואל ב כב, א). הקורא את הפרק ברצף, מבין בצורה פשוטה שדוד מדבר על הצלה אישית "ביום הציל ה' אותו". שמא הכוונה למלחמה הזו עם פלישתים - כאשר דוד היה המטרה העליונה שלהם. וכמעט עלה בידם לפגוע בו.

10 הקרי והכתיב מתפקדים פעמים רבות כחלק הנגלה של המציאות וכחלק הנכסה. אנחנו קוראים את מה שרואים כלפי חוץ. אך הכתיב מבטא מימדי עומק נוספים שבזמן אמת היו מוסתרים. יש לכך הוכחות רבות ואכמ"ל.

החיבור הזה בין גבעון לפלשתים מסביר את מיקום המלחמה המפתיע. כאמור - המלחמה מתחילה בנוב - "וישבו בנוב". משם מצליח דוד להדוף אותם לגוב - זוהי גזר על פי הפרשנים. במלחמה הזו בגזר, בואכה עזקה - היכה אלחנן בן יערי מאורגים את לחמי אחי גולית. "וַתְּהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגֹב עִם פְּלִשְׁתִּים וַיֵּךְ אֶלְחָנָן בֶּן יַעֲרִי אֲרָגִים בֵּית הַלְחָמִי אֶת גְּלִית הַגָּתִי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כְּמִנּוֹר אֲרָגִים" (שמואל ב כא, יט). לדעתנו - הסיבה שהכתוב בוחר להציג כאילו אלחנן הרג את גלית עצמו - היא כדי להעביר לנו את אותה תחושת מצוקה, פחד וסכנה שהייתה במלחמה עם גולית עצמו זמן קצר קודם לכן. פלישתים שהובסו בקרב הזה לא אמרו את המילה האחרונה. הצבא הגלוי שלהם הובס. אך הצבא הסמוי, זה שהסתגן לעומק שטח ממלכת ישראל באמצעות הגבעונים עדיין ממתין היה ליום פקודה. רק בקרב הרביעי מצליח דוד להדוף את פלישתים חזרה אל שטחם - בגת.

זוהי מלחמה מפתיעה, קשה ומסוכנת. אולי בשל כך הכתוב דואג לכנותה כל הזמן 'המלחמה', בהא הידיעה. זו לא מלחמה רגילה. נפתחה כאן מלחמה בה דוד הופתע, כאשר האויב קרוב מאוד.

שיתוף הפעולה הפלישתי-גבעוני יכול לשפוך אור על נוכחותם של פלישתים בגלבע. סביר להניח שאנשי גבעון העבירו לפלישתים את מפת הצירים, אך יותר חשוב מכך - את חולשתו ההולכת וגדלה של שאול. שוב הם נתנו להם להסתגן דרך ערי גבעון וליצור ציר החותך צפונה. שמא נוכל להניח שהגבעונים מעצם היותם חלק מהעם החיווי¹¹ שכנעו גם את שאר החיויים היושבים באיזור שכם וצפון השומרון עוד מימי יעקב אבינו ושכם בן חמור לשתף איתם פעולה במתן מקום ואפשרות להסתגנות הפלישתית.¹² מאזור משכם הדרך פתוחה לצפון השומרון, ג'נין ובית שאן כבר בהישג יד. בשלב מסוים כאשר היו מספיק פלישתים שהסתגנו דרך ערי גבעון והחיווי לצפון השומרון, הם השתלטו על העיר בית שאן, וקבעו עובדה - שאול נאלץ להתמודד כעת עם חזית פלישתית כפולה.

וגם כאן באים הקרי והכתיב לעזרתנו. כאשר מתוארת בפרק תליית גופת שאול ובניו על חומת בית שאן - דואג הכתוב לציין שהם נתלו על ידי "הפלישתים" שוב בהא הידיעה, ולא על ידי פלישתים:

11 וַיֵּשְׁבִי גִבְעוֹן שְׁמֵעוֹ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לִירִיחוֹ וְלָעִי... וַיֹּאמְרוּ [וַיֹּאמְרוּ קְרִי] אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַחַיִּי אֲוִלִי בְּקִרְבֵי אֶתָּה יוֹשֵׁב וְאִיךְ אֲכֹרֹת [אֶכְרֹת קְרִי] לָךְ בְּרִית.

12 הארת חברנו עמיחי מגל.

וַיִּלְךָ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת עֲצָמוֹת שְׂאוּל וְאֶת עֲצָמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בְּעֵלֵי יָבִישׁ גִּלְעָד
 אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֹתָם מִרְחֹב בֵּית שָׁן אֲשֶׁר תְּלוּם [תְּלָאוּם קרי] שֵׁם [שְׁמָה קרי]
 הַפְּלִשְׁתִּים [פְּלִשְׁתִּים קרי] בַּיּוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים אֶת שְׂאוּל בְּגִלְבָּעַ:

(שמואל ב כא, יב)

הפלישתים, משמע המיוחדים שבהם, המובחרים שבהם. סביר להניח שכוונת הכתוב היא לאותם פלישתים נועזים שהסתננו לעורף האויב והשתלטו על בית שאן, ובכך יצרו לשאול את הדילמה של חזית כפולה, והביאו למפלתו.

התמונה הושלמה

אם כך - אלו הם פני הדברים לפי ראות עינינו. בתחילת ימי מלכותו ניצב דוד בפני רעב שלש שנים. הרעב אכן בא על הפגיעה בגבעונים, שהרי עם ישראל נשבע להם. אמנם תוך כדי דבריהם מנסים הגבעונים לנקום בשאול וביתו על כך שנלחמו בהם על מנת להשיב את נחלת בנימין לבעליה. דוד עולה על התרמית לאור מה שנאמר לו בנבואה על שאול שלא הוספד כהלכה. דוד מביא את גופת שאול ובניו לקבורה ממלכתית בנחלת קיש אביו. לאמור - אם יש נחלה לבני בנימין - הרי זה בזכות שאול ובניו, ובכך מסכל את מחשבת הגבעונים כלפי שאול ומעשיו ביחס לנחלת בנימין.

טרם הסתיימה הלוויה ופלישתים פתחו במתקפה קשה ביותר נגד דוד. מתקפה שמתחילה מנוב עיר הכהנים, ומאלצת את דוד להלחם ממש על הבית. פלשתים המצוידיים במודיעין מעולה - תוצאת שהותם הארוכה במקום, מחפשים את ראשו של דוד, וכמעט מצליחים בכך. את המצוקה והקושי בוחר הכתוב לתאר לנו על ידי הצפה מחודשת של קרב דוד וגולית, ודימוי הריגת לחמי אחי גלית להריגת גלית עצמו. אותו פחד, אותה סכנה. דוד מצליח במאמץ אדיר לדחוק אותם בתחילה לגור, ורק אחר כך לערי פלשתים בגת.

בני ערפה - אלו הם בני הרפה, כפי שלימדונו חז"ל:

ר' יודן בשם ר' יצחק ד' מילין הלכה ערפה עם חמותה ועמדו ממנה ד' גבורים
 שנאמר (שם ב' כ"א) ארבעת אלה יולדו להרפה.

(מדרש רבה רות ב, כ)

בני ערפה אלו נלחמים בישראל מלחמה מרה ועיקשת. המלחמה הראשונה והפשוטה מכולם הייתה המלחמה אותה הוביל גלית. אך אחיו הובילו מלחמה קשה הרבה יותר. המלחמה בהא הידיעה, מלחמה שנשענה על שיתוף הפעולה של הגבעונים, העברת מודיעין מדויק. והייתה המשך ישיר למלחמה הצמודה אליה - מלחמת פלישתים

בגלבוּע - שאף היא ניזונה ממודיעין ומסיוע גבעוני הדוק. מתודלקים מהניצחון במערכה בגלבוּע, החלו פלשתים בקרב המכריע מבחינתם, אך הפעם - בחזית המרכז, בתוככי נחלת בנימין. תוך שהם מחפשים אחר ראשו של דוד המלך החדש בעצמו. במאמץ רב הצליחו דוד ועבדיו להדוף את המתקפה מנחלת בנימין בנוב, ושוב לגזר. דוד לא יכול היה לקחת חלק בהמשך הקרבות לאור העובדה שפלישתים באמצעות מודיעין מהגבעונים מחפשים אחריו. אך את הרושם האדיר של הנצחון בקרב הקשה הזה חקק דוד מיד במתחילת השירה שלו הבאה כהמשך ישיר לפרק שלנו "בְּיוֹם הַצִּיל ה' אֶתוֹ מִפֶּלַח אֵיבֵיו וּמִפֶּחַף שְׂאוֹל".

הפסוקים המתארים את מות בני שאול בתחילת קציר שעורים מבקשים מאיתנו להשוות בין רות המואביה, נכדתו של עגלון מלך מואב, שהיו לה את כל הסיבות שבעולם לשנוא את ישראל אחרי שאהוד בן גרא הרג את הסבא שלה. אך היא נאמנה לחלוטין. ללא ברית וללא מחויבות - היא מבקשת להכנס לברית ולהיות חלק מהמחויבות, תוך כדי שהיא מגלה נאמנות אין קץ בימי קציר שעורים וחיטים.

ולעומתם הגבעונים אשר חסו תחת הברית של ישראל, אך הפרו אותה ברגל גסה ואף ניסו לגלגל את האשמה על שאול ועל זרעו, תוך כדי שהם תובעים נקמה אכזרית באותם ימי קציר שעורים וחיטים בשדות.

על התנהגותם הרעה באה הקביעה "וְהַגְבְּעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (שמואל ב כא, ב). כמה נאים דבריו של הרמב"ם:

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפיעה ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל.

(רמב"ם, הלכות תשובה ב, י)

שמה יש לחלק הלכה זו לשניים - שני חלקי פרקנו. החלק הראשון עוסק בדוד, שמחל לשאול בנפש חפצה על כל מה שעולל לו, ואף דאג לקוברו קבורה ממלכתית כראוי לשאול מלך ישראל. החלק השני עוסק בגבעונים ערלי הלב, שעברתם שמרה נצח, ולפיכך אינם מבני ישראל.